

“Etnopedagogika Tuvinskogo Naroda”

“Ethnopedagogy of the Tuvan People”

“Tuva Halkının Etnopedagojisi”

G. N. Volkov, K. B. Salçak, A. S. Şaalı, Etnopedagogika Tuvinskogo Naroda, Kızıl: Bilig Yayınevi, 2009 [Волков Геннадий Никандрович, Красса Байыр-ооловича Салчак, Шаалы Алевтина Сугдуровна, Этнопедагогика тувинского народа, Кызыл: Билиг, 2009].

 Yasmin Terzioğlu¹,

¹Dr., Araştırmacı, yasminterzioglu@gmail.com

Giriş

Her birey yetiştiği ortamda aile büyüklerini rol model alır; onların yaşattığı değerler, gelenek ve görenekler çerçevesinde davranışlarını biçimlendirir. Ailesinde edindiği bilgi ve beceriler doğrultusunda hayata bakış açısını belirler, sosyalleşme ve toplumsallaşma sürecinde bu bilgi ve beceriler sayesinde güçlü olmayı öğrenir. Yani “insanlar kişiliklerinin temelini oluşturan bir kısım davranışı aile ortamında kazanır” (Aliyeva Çınar, 2022). Bireyin, kimliğinin oluşumunda aile büyükleri ile yaşadığı bu kültürel etkileşimi “etnopedagoji” kavramıyla açıklamak mümkündür. “Etnopedagoji” kavramı bilim dünyasına henüz yeni girmiş olmakla beraber pedagojinin bir dalı olarak kendine özgü işlevleriyle öne çıkarak bilime katkı sağlamaktadır. Çınar’a (2018) göre “etnopedagoji; bir toplumun (etnik grubun) tarihin derinliklerinden geliştirerek taşıdığı içeriği, kendi geleneksel etnik-ulusal bilgi ve bilincinin aktarılmasını konu edinen, çocuk yetiştirmede kullandığı bilgi ve öğretim yöntemlerinin araştırıldığı eğitim bilimi dallarından biridir”. Bu tanımdan hareketle etnopedagoji disiplininin temelinde insan yetiştirme sürecinin ve bu süreçte kullanılan araç ve yöntemlerin incelenmesi yer alır, görüşüne ulaşılabilir. Bu yazıda G. N. Volkov, K. B. Salçak ve A. S. Şaalı tarafından kaleme alınan “*Tuva Halkının Etnopedagojisi*” adlı eser üzerinde durulmaktadır.

Tuvalar Hakkında Genel Bilgi

Türk soylu topluluklarından olan Tuvalar, 1990'lara kadar eski SSCB döneminde Özerk Tuva Bölgesi'nde yaşamıştır. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra yine buldukları sınırlar içerisinde Rusya Federasyonu'na bağlı olarak yaşamlarını devam ettirmişlerdir. Bunun yanı sıra Moğolistan Halk Cumhuriyeti'nde ve Çin Halk Cumhuriyeti'nde Tuvaların yaşadığı bilinmektedir. Tarih alanında yapılmış bazı araştırmalarda Tuvaların, Uryanghaylar, Soyotlar, Soyonlar ve Tannu-Tuvalar şeklinde adlandırıldıkları görülmektedir. Günümüzde ise Tuvalar kendilerine “Tıva kiji” veya “Tıvalar” demektedir (Ölmez, 1996).

Tuva Türkçesi, Tuva'da birinci resmî dil olarak kullanılmaktadır. Bu dil, Türkçenin kollarından olan Sibiry (Kuzeydoğu) koluna aittir. Tuvaların ilk millî alfabesi eski Türk alfabesi olan Göktürk alfabesidir.

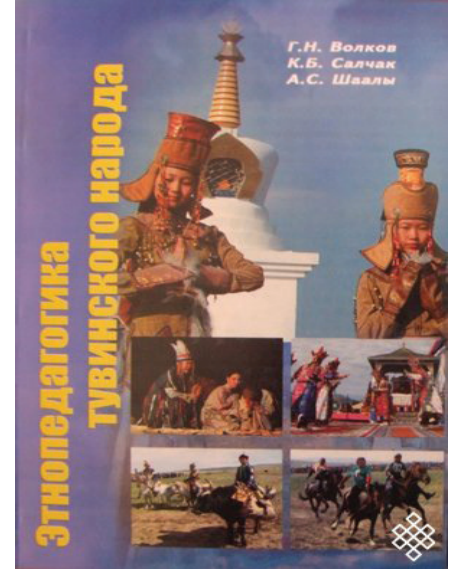
1941’den beri ise Tuvalar Kiril alfabesini kullanmaktadır. Tuva’da eğitim dili Rusça olduğu hâlde Tuva Türkçesi ile konuşanların sayısı çok yüksektir (Gedikli, 2013). Tuva Türkçesinin ses özellikleri, ses bilgisi bakımından Eski Türkçeye oldukça yakındır. Arkaik özellikler gösteren Tuva Türkçesinin, bugün Eski Türkçede söz içi ve söz sonu “d” seslerinin durumu açısından incelendiğinde Yakutçaya, Eski Türkçede “y-“nin “ç-“ sesine gelişimi bakımından ise Türk dillerinden olan Hakasçaya yakın olduğu söylenebilir (Ölmez, 1996).

Tuva Türklerinin edebiyatı sözlü ve yazılı edebiyat şeklinde iki ayrı kolda incelenmektedir. Diğer Türk topluluklarında olduğu gibi Tuva’nın sözlü edebiyatını *destanlar, masallar, bilmeceler, alkışlar, atasözleri* gibi türler oluşturmaktadır. “Sambukaynın Çugaazi” adlı hikâye *Şın Gazetesi*’nde neşredilmiş, Tuva edebiyatının ilk hikâyesi olarak bilinmektedir. Modern Tuva edebiyatı üç farklı devrede gelişim seyretmiştir. Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla birlikte Tuva halkının tüm alanlarında görülen değişim, edebiyat alanında da öze dönüş hareketleriyle kendini göstermiştir (Güzel, 2008).

Etnopedagogika Tuvinskogo Naroda (Tuva Halkının Etnopedagojisi) Adlı Eser Hakkında

Eser; Rusça yazılmış ve giriş bölümü, üç ana bölüm ile sonuç bölümünden oluşmaktadır. Her bölüm kendi içerisinde farklı alt başlıklar hâlinde sunulmuş, böylelikle konunun daha kapsamlı bir şekilde incelenmesine olanak sağlanmıştır. Giriş bölümünde yazar, “etnopedagoji” kavramının tanımına, kapsadığı disiplinler üzerine bilgilere yer vermiştir. Rusya’da yaşayan ulusların arasındaki etnokültürel ilişkinin önemine ve eserin etnopedagojik açıdan incelemeye aldığı Tuva halkının kültürel-pedagojik, folklorik-pedagojik mirasına kısaca değinmiştir. Ayrıca etnopedagoji konusunda hazırlanan alanın önemli eserlerinin bibliyografyasını aktarmıştır.

Birinci bölüm “Etnopedagojinin Kuramsal ve Metodolojik Temelleri” başlığını taşımaktadır. Bu bölüm şu alt başlıklar altında incelenmiştir: *Etnopedagoji: Konu, Temel Kavramlar, Öz, Değişmezler, Ulusal Kurtuluş Pedagojisi Olarak Etnopedagoji, Halk Eğitimi ve Nesillerin Devamlılığı*.

Bu bölümde etnopedagojinin kuramsal ve metodolojik yönleri ele alınmış, oluşturduğu temel kavramlar örneklerle açıklanmıştır. G. N. Volkov tarafından hazırlanan bu bölümde amaç, Tuva halkının halk pedagojisini etnopedagojik açıdan, teorik ve metodolojik yönüyle anlamaktır. Ayrıca etnopedagojinin temel kavramlarını, özünü ve değişmezlerini incelemektir. Yazar, bir ulusun kurtuluşunda etnopedagojinin bir gerekçe olduğunu ifade eder, halk pedagojisinin kültürü koruması ve geliştirmesi için temel ilkenin süreklilik olduğunu öne sürer. Bu ilkeler doğrultusunda Tuva halk pedagojisinin ilerici fikirlerine ve deneyimine nüfuz edilebileceğine inanır. Bunun yanında her milletin pedagojik kültürünün benzersizliği ve nesillerin bilgi, araç ve düşüncelerini özümseme, birleştirme, biriktirme ve değiştirme yeteneği dikkate alındığında geleneksel ve modern pedagoji düşüncesinin sürekliliğinde etnopedagojinin yerinin hayatî öneme sahip olduğunu ifade eder.

Yazar, etnopedagojinin kaynağı olan halk pedagojisi kültürüne dikkat çekerek tarihî süreçte halkın gelişiminin yalnızca geleneksel insan yetiştirme ile mümkün olabileceğini belirtmektedir. Diğer bir ifadeyle millî duygulara sahip olmadan, özünü bilmeden bir insanın kimliğini oluşturması mümkün

değildir. Eğitim ancak içeriğinde etnopedagoji varsa tam anlamıyla amacına ulaşır, diyerek bu görüşünü Tuvaların gündelik yaşamından aldığı örneklerle desteklemiştir. Bunlardan bazıları şu şekildedir: “Tuva halkında üç yaşındaki kız çocuğu, teyzesinin, saç kesimi sırasında kendisine verdiği oğlağa, üç yaşındaki erkek çocuk ise amcasının kendisine verdiği taya bakmak zorundadır. Beş yaşındaki bir kız çocuğuna keçi sağmayı öğrenmesi için küçük bir ahşap kova verilir ve bir erkek çocuğuna da hareketli buzağları yakalamayı öğrenmesi için sağlam deriden yapılmış bir kement verilir” (Volkov ve diğerleri, 2009, s. 8). Görüldüğü üzere örnekler, halk pedagojisi kapsamında verilmiş, insan yetiştirmede emeğin, çalışkanlığın önemine dikkat çekilmiştir.

Yazara göre halk pedagojisi, çocukların erken yaşta fiziksel gelişiminin yanında bilişsel gelişimini de incelemektedir. Tuva halkının sözlü edebiyatında yer alan masallar, bilmeceler, tekerlemeler vb. edebî türler çocukların bilişsel gelişimine katkı sağlamaktadır. Bu ürünler, Tuva halkının kültürel kodlarını içermektedir. Tuva ailesinde çocuklar bu kodlarla yetişir. Yazar ziyaret ettiği bir Tuva ailesinde bu kültürel kodların yansımaları açıkça görmektedir. Bu ailede anne baba ile çocukları arasındaki pedagojik ilişkilerin derinliğine hayranlığını şu sözlerle dile getirmektedir: “Annenin sözüne saygı duyulduğu, babanın sözünün hatırlandığı; babanın yavaş konuşmasında evinin, çocuklarının ve karısının savunucusu karakteri hissediliyordu. Tuvalılar çocukları asla dövmezler, onları zenginlik olarak görürler, severler ve onlara şefkat gösterirler”(Volkov ve diğerleri, 2009, s.18).

Yazar, bu bölümde kanıt gerektirmeyen dört varsayımı da vurgulamaktadır. Bu varsayımlar etnopedagojik sorunları, bu bilimin içeriğini ve konusunu anlamak için önemlidir. Bu varsayımlar şöyledir: Kültür ve eğitim her zaman en merkezdedir, halk pedagojisinde eğitimci resmî unvanların ötesinde bir vasıfla şereflendirilir, pedagoji yalnızca etnopedagoji kapsamında etkin bir şekilde işlevlerini yerine getirebilir, halk pedagojisi ancak sevgi ve özgürlük pedagojisi niteliğinde etkin olabilir. Bununla birlikte yazar; halkın yok olmasının, neslin devamlılığının halk pedagojisi işlevlerinin etkin kullanımına bağlı olduğunu ifade etmektedir. Bu tespiti Sovyetler Birliği döneminde, savaş sırasında yirmi dört farklı ulusun sınır dışı edildiğini, etnik geleneklerine bağlılığı onları yeryüzünden silinmesinden kurtardığı örneğiyle desteklemektedir. Bu sebeple etnopedagojiye göre bütün halklar esasında büyük eğitimcilerdir, büyük başarılar ve eşsiz buluşların birer öncüsü olup varlıklarını devam ettirebilmişlerdir.

İkinci bölüm, “Tuva Halk Eğitim Geleneklerinin Devamlılığı ve Tuvalıların Modern Pedagojik Kültürü” başlığıyla sunulmuştur. Bu başlığın alt başlıkları şöyledir: *Etnopedagojide Süreklilik ve Pedagojik Kültürün Geliştirilmesinde Etnopedagojinin Rolü, Süreklilik Fikri ve Tuva Halk Pedagojisinin Öğreniminde Bu Fikrin Uygulanması, Üretim Deneyiminin Aktarılması. Çalışkanlığın Eğitimi, Tuvalıların Pedagojik Görüşlerinde Bilişsel Eğitim.*

Volkov’un birinci bölümde üzerinde durduğu halk pedagojisinin sürekliliği fikri ikinci bölümde K. B. Salçak tarafından somutlaştırılarak etnopedagojinin ilkelerinden olan doğal ve kültürel çeşitlilik, fiziksel ve bilişsel süreci besleyen gelenekler dikkate alınarak Tuva halkının pedagojik görüşlerinde gösterilmiştir. Yazarın amacı, Tuva halkının örf, âdet ve geleneklerinin incelemelerine dayanarak farklı kuşakların temsilcileri arasındaki sıkı bağlarının sözlü ve edebiyat ürünlerine, halkın ritüel ve geleneklerine nasıl yansıdığını göstermek, Tuvalıların çalışma azmine ve bilişsel eğitimine ilişkin pedagojik görüşlerinin özünü ortaya çıkarmaktır.

Yazar, Tuva halkının pedagojisini incelediğinde bir insanın gelişim sürecinin ayrıntılı bir şekilde dönemlere ayrıldığını görmektedir. Bu sürecin gebe kalma anından doğuma kadar, beşik dönemi, emekleme dönemi, bebeklik, çocukluk, ergenlik, gençlik, olgunluk dönemi olmak üzere yedi döneme ayrıldığını

ifade etmektedir. Tuva halkı çocukları çok severmiş, bir bebeğin doğumu onlar için büyük bir bayram sayılmış. Çok çocuk sahibi olmanın da Allah'ın bir lütfu olarak bilinirmiş. Çocuklar, küçük yaşlardan itibaren anne babalarının neyi, nasıl yaptıklarını gözlemlermiş. Onlardan çalışmayı öğrenerek sosyal hayata yönelik beceri ve alışkanlıklar kazanırlarmış. Yazar, Tuva halkının çocuk yetiştirmesine yönelik bu tespitlerinden hareketle anne babanın çocuklarına rol model olması, çocukların da yetişkinleri taklit etmesi, eğitimin temel aracı olduğu görüşünü ortaya atmaktadır. Anne babayı taklit ederek öğrenmenin, anne babanın çocuklarına örnek olmasının ve çocuk yetiştirmenin önemini anlatan "Taklit eden öğrenir, inatçı olan ise muhtaç kalır." Tuva atasözü ile de bu görüşünü güçlendirmektedir.

Bu bölümde yazar ayrıca Tuva halkının emeğe, çalışma azmine gösterdiği önemi ve çocukların bu konuda eğitilmesi üzerinde durmaktadır. Tuva'da, işgücü eğitiminin ilkeleri esas olarak ekonominin ihtiyaçlarına göre belirlenmektedir. Tuvalı bir işçinin ideali; yetenekli bir avcı, sığır yetiştiricisi ve çalışkan bir çiftçi olmaktır. Yazar, bu ideallerin gerçekleştirilmesinin çocuklarda ve genç nesilde çalışmaya olan ilginin uyandırılması, onlara yaşam kaynağı olarak emeğin rolünün açıklanması ve işgücü becerileri ve bilgisinin aktarılması ile mümkün olduğunu belirtmektedir. Tuva'da çalışkanlık (emek) eğitiminin hayata geçirilmesinde ise çocuk ve gençlik oyunları ve şenlikleri büyük rol oynamaktadır. Çocuklar, oynarken çalışır; çalışırken oynar. Yetişkinlerin işinin ve yaşam biçiminin özelliklerini yansıtmayan bir Tuva çocuk oyunu bulmanın zor olduğunu belirten yazar, Tuva çocuk oyunu olan "biniciler" in pedagojik açıdan ilgi çekici olduğunu dile getirir.

Üçüncü bölüm, "Tuva Halkının Halk Pedagojisinde Ahlaki Eğitimi" adı altında incelenmiştir. Bu bölüm şu beş alt başlık hâlinde sunulmuştur: *Tuvalıların Etik Görüşlerinde Ahlak Eğitiminin Anlamı, Amacı ve İçeriği, Tuva Görgü Kurallarının Etnopedagojik Anlamları, Halk Görgü Kuralları Geleneklerine Dayalı Ahlak Eğitiminin Ön Koşulları, Halk Görgü Kuralları Geleneklerine Dayalı Öğrenim Görenlerin Ahlak Eğitiminin İçeriği, Biçimleri ve Yöntemleri, Halk Görgü Kuralları Geleneklerine Dayalı Öğrenim Görenlerin Ahlaki Eğitim Deneyiminden.*

A.S. Şaali tarafından hazırlanan bu bölümde yazar, Tuva halkının görgü kurallarının etnopedagojik özünü, ahlak eğitiminin bir aracı olarak tanımlamıştır. Ahlak eğitiminin tüm ilkelerinin ve Tuvaların etik kültürünün örneklerinin bir insanın mükemmel bir kişilik oluşturması yolunda hizmet ettiğini söyler. Ayrıca halkın etnopedagojik görüşlerinden hareketle o halkın bireylerinin ahlakı üzerine fikir yürütülebileceğini ifade ederek Tuva ahlakının nezaket, incelik, tevazu, itaat gibi birtakım nitelikler içerdiğini belirtmektedir.

Bunun yanı sıra yazar, Tuva halkının yüzyıllardır biriktirmiş, şekillendirmiş, nesilden nesile aktarmayı başarmış manevî, ahlaki, toplumsal değerlerinin yaşatılması için eğitim kurumlarının yürüttüğü faaliyetlerde etnopedagoji alanından yararlanması gerektiği üzerinde durmaktadır. Bu sayede bireyin, daha sonra halkların, dolayısıyla insanlığın da gelişiminin sürdürülebilirliği mümkün olabileceğini aktarmaktadır. Eserin yazarları, etnik çalışmaların ders kitabını hazırlarken etnoetik kuralların, herhangi bir insanın özgün, benzersiz, son derece ahlaki bir değeri olduğu ve bunun bir ahlaki araç olarak okul uygulamasına dâhil edilmesi gerektiği gerçeğinden yola çıktıklarını ifade etmektedirler. Etnoetiğin, öğrencilerin kişiliğinin gelişmesinde geleneksel kültürünün özelliklerini, insanları eğitmenin tarihsel deneyimini, ideallerini ve isteklerini; gelişme ve sosyalleşmeyi daha derin araştırmalarına ve anlamalarına yardımcı olacağını belirtmektedirler.

Yazarlara göre Tuva Cumhuriyeti okullarının eğitim ve öğretim süreçlerine ahlak eğitiminin içerik, biçim ve yöntemlerinin, geleneksel pedagojik kültürün dâhil edilmesi, öğretmenlere ve araştırmacılara

etnopedagojinin önemini ve tutarlılığını eğitim sistemi içerisinde yeniden değerlendirme fırsatı sunacaktır. Bir bireyin ve etnik grubun öz farkındalığındaki değişiklikleri etkilemek için etkili bir mekanizma olarak etnopedagoji, yüzyıllardır süren saygı, nezaket, karşılıklı anlayış ve hoşgörü gibi manevî ve ahlaki değerlere geri dönmenin medenî bir yolu olarak hareket eder.

Sonuç

Yazarlar yaptıkları araştırma ile Tuva halkının etnopedagojik mirasının manevî, ahlaki, bilişsel, estetik, fiziksel konularda ilerici fikir ve deneyimlerden oluşan bir sistem olduğunu, aynı zamanda evrensel değerlerin tüm zenginliğini içerdiğini ortaya koymuştur. Bunun yanında kuşaklar arasındaki etkileşim sayesinde Tuva halkının etnopedagojik mirasının kendini koruma, kendini yeniden üretme ve kendi kendini düzenleme imkânına sahip olduğunu görmüştür. Ayrıca bir kişiliğin oluşumu, etnik kültürün değerlerinin içselleştirilmesinden geçtiğini ve modern eğitimde kişilik odaklı bir yaklaşımın, etnodidaktiğin etnokültürel içeriği ve etkin pedagojik teknolojileri olmadan uygulanamayacağını göstermiştir. Eserde yazarların, ahlak eğitimi gerçekleştirmek için içerik, biçimler ve yöntemler belirledikleri, değişen sosyokültürel ortamda ahlak eğitiminin özünü açıklığa kavuşturdukları ve Tuva Cumhuriyeti'nin ulusal okullarında uygulanmasına yönelik etnoetiğin bilimsel temellerini geliştirdikleri görülmektedir.

Kaynakça / References

- Aliyeva Çınar, M. (2022). Etnopedagojinin temelleri, *Uluslararası bakışla etnopedagojiye giriş* içinde (ss. 1-37), Pegem Akademi Yayınları.
- Çınar, İ. (2018). Atabek yurdu etnopedagojisi: Ahıska örneği. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature, and History of Turkish or Turkic*, 13 (4), 363-386.
- Gedikli, O. (2013). Tuva özerk Türk Cumhuriyeti. *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*. 36-45.
- Güzel, A. (2008). Tuva Türkleri edebiyatı. A. Güzel (Ed.), *Üniversiteler için Türk dili ders kitabı* (ss. 66-67) içinde. Başkent Üniversitesi.
- Ölmez, M. (1996). Tuvalar ve Tuvaca. *Çağdaş Türk Dili*, S. 95, 10-17.
- Volkov, G. N., Salçak, K. B. ve Şaalı A. S. (2009). *Etnopedagogika tuvinskogo naroda*. Kızıl: Bilig.